

Лукашук И.И. Международные нормы о правах человека и применение их судами. М., 1996. 16. Давыдов П.М. Обвинение в советском уголовном процессе. Свердловск, 1973. 17. Савицкий В.М. Государственное обвинение в суде. М., 1972. 18. Савицкий В.М., Потеружа И.И. Потерпевший в уголовном процессе. М., 1963. 19. Савинов В.Н. Потерпевший в уголовном процессе. Харьков, 1978.

Надійшла до редколегії 26.10.02

А.А. ГЛІВІЙ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Оперативні підрозділи кримінальної міліції МВС України та Держдепартаменту України з питань виконання покарань є складовою частиною системи оперативних підрозділів правоохоронних органів України. Однак у залежності від спеціалізації тих чи інших оперативних підрозділів вони мають свої особливі завдання. Оперативні підрозділи кримінальної міліції МВС України діють, в основному, для створення умов функціонування підсистем попереднього слідства та судочинства і опосередковано – щодо створення умов функціонування підсистеми виконання покарання. Оперативні підрозділи пенітенціарної системи займають особливе місце у системі кримінальної юстиції, що визначається особливістю виконуваних ними завдань. Ці завдання є складовою частиною спеціальних задач оперативних підрозділів правоохоронних органів України.

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок, що завданнями кримінальної міліції та оперативних підрозділів кримінально-виконавчої системи є:

- своєчасне виявлення, попередження та розкриття злочинів;
- виявлення та знешкодження організованих та інших злочинних угруповань;
- розшук осіб, які переховуються від слідства й суду або ухиляються від кримінального покарання;
- проведення профілактичних заходів щодо осіб, які зараховують себе до «злочинців у законі», лідерів та авторитетів злочинного середовища.
- сприяння кримінальному судочинству, виконанню покарань і забезпечення відшкодування збитків;
- виявлення та розкриття нелегальних каналів надходження на об'єкти установ наркотиків, спиртних напоїв, грошей та інших заборонених предметів;
- виявлення та попередження позаслужбових зв'язків співробітників із спецконтингентом;
- розшуку осіб, які пропали безвісті;
- організація розшуку засуджених, які втекли з місць позбавлення волі тощо [1; 2 ; 3; 4].

Означене дозволяє зробити висновок, що єдність завдань, притаманних оперативним підрозділам кримінальної міліції та Держдепартаменту з питань виконання покарань у здійсненні діяльності, спрямованої на бороть-

бу зі злочинністю, та різноманітність сил, засобів та методів, наданих цих оперативним підрозділам, обґрунтовує не тільки необхідність об'єднання зусиль, а надання йому найбільш ефективної форми – взаємодії.

У науковій літературі з проблем управління названо три моделі такої діяльності:

1) кожен елемент, як складова частина системи, здійснює свою роботу незалежно один від одного (сумісно-індивідуальна діяльність);

2) загальна задача виконується послідовно кожним елементом, частиною системи (сумісно-послідовна діяльність);

3) задача виконується безпосередньо кожним елементом, частиною системи (сумісно – взаємодіюча діяльність) [5].

Під час дослідження проблем удосконалення організації взаємодії з позицій системного аналізу необхідно не тільки виділити системоутворюючий фактор і визначити елементи системи, вказати їх специфічні якості, характер зв'язків, відношень і залежностей між ними, функціональне призначення, роль та ефективність впливу системи (кожної її частини) щодо середовища та зворотного впливу середовища на систему [6].

Насамперед слід визначити, що оперативні підрозділи пенітенціарних установ та органів внутрішніх справ є самостійними підсистемами системи правоохоронних органів. Вони можуть функціонувати у двох режимах:

– самостійно, вирішуючи завдання, які перед ними стоять, за допомогою притаманних їм методів та засобів;

– сумісно, об'єднавшись для вирішення спільних завдань в організації, інтегруючись у компоненти, які перебувають в об'єднаному стані, набувають якостей, які не притаманні їм у роз'єднаному стані.

У першому випадку кожен з оперативних підрозділів виконує свої функції, не пов'язані з діяльністю іншого підрозділу. Другий вид діяльності здійснюється при роботі з оперативно-розшукових та кримінальних справ, коли вимагається використання можливостей оперативних підрозділів УВП або ОВС України. У цьому випадку підрозділи УВП та ОВС, залишаючись самостійними системами кримінальної юстиції, об'єднуються в нову підсистему, загальною метою якої є попередження, розкриття злочинів та ресоціалізація засуджених. Існування нової підсистеми неможливе без взаємодії їх складових частин.

У оперативно-розшуковій науці існують різні точки зору на сутність взаємодії. Одне з перших визначень взаємодії дав А.Г. Лікар, який під взаємодією розуміє спільні або погоджені за часом, місцем та метою дії двох і більш апаратів (органів) щодо вирішення конкретних задач боротьби із злочинністю [7]. Д.В. Гребельський, розвиваючи цю думку, відзначає, що при цьому взаємодіючі органи здійснюють управління в одній галузі державної діяльності (боротьбі із злочинністю), що функціонує з однією загальною метою [8]. О.О. Аксьонов вказує, що взаємодію в ОВС можна визначити як спільну комплексну діяльність конкретних служб і підрозділів ОВД, спрямовану на рішення загальних задач, які займають рівноправне становище [9; 10]. На думку В.В.Дедюхіна і Ф.Г. Канцарина,

взаємодія – це погоджені спільні дії, засновані на законі і підзаконних актах, спрямовані на запобігання або розкриття злочинів, а також на розшук злочинців що збігли або переховуються [11]. В.М. Аتماжитов відзначає, що під взаємодією апаратів карного розшуку з іншими службами горрайорганів внутрішніх справ при розкритті злочинів розуміється заснована на законі і підзаконних нормативних актах їхня погоджена діяльність процесуального, оперативно-розшукового, адміністративного та організаційно-управлінського характеру з застосуванням найбільш доцільного сполучення притаманних суб'єктам взаємодії сил, засобів і методів, що дозволяє досягнути високих результатів у розкритті злочинів і відшкодуванні матеріального збитку [12]. Заслугує уваги визначення взаємодії, що надано І.П. Козаченком та В.Л. Регульським, які під нею розуміють своєрідну модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації (обстановки). Іншими словами, є концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних заходів, вибір таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства [13].

Інше визначення взаємодії надають автори підручника «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ»: взаємодія – це сумісна робота двох і більше підрозділів, не підпорядкованих по службі, для концентрації сил, засобів і здійснення таких спільних заходів, вибір таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, з найменшими їх витратами, при безумовному дотриманні чинного законодавства [14, с.354].

Узагальнюючі точки зору інших науковців на сутність взаємодії підрозділів кримінальної міліції з оперативними підрозділами кримінально-виконавчої системи можемо об'єднати їх у наступні групи:

- узгоджені за метою, місцем і часом сумісні дії учасників правоохоронної діяльності [15; 16; 17];
- концентрація сил і засобів для досягнення поставленої мети [18; 19; 20];
- комплексний вплив з використанням притаманних оперативним підрозділам сил і засобів для вирішення задач боротьби зі злочинністю [21];
- сумісну узгоджену за метою та місцем діяльність щодо інтеграції сил і засобів, координація зусиль для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності [22; 23; 24].

Як бачимо, кожне з приведених визначень розглядає тільки деякі ознаки взаємодії або чітко не визначає її завдання. Узагальнюючі думки науковців щодо суті взаємодії оперативних підрозділів ОВС та пенітенціарної системи, приведемо загальні її ознаки:

- сумісна діяльність 2-х та більше суб'єктів;
- відповідність вимогам законності;

- направленість на профілактику та боротьбу зі злочинністю, вирішення завдань забезпечення виконання покарань і ресоціалізації злочинців;
- узгодження дій правоохоронних органів за метою, завданнями, часом, місцем здійснення;
- забезпечення оптимального комплексного використання сил, засобів і методів оперативних підрозділів ДДУПВП та ОВС.

Під час всіх цих етапів злочинець перебуває в полі зору оперативних підрозділів МВС України та ДДУПВП. Ефективна діяльність цих підрозділів щодо ресоціалізації злочинців, попередження, розкриття та здійснення карантинних заходів неможлива без координації їх дій.

Підводячи підсумки викладеному, можемо констатувати, що під взаємодією підрозділів кримінальної міліції з оперативними підрозділами ДДУПВП слід розуміти: *спеціальним чином організовану, детально регламентовану, узгоджену за метою, завданнями, місцем і часом сумісну діяльність, що спрямована на ефективне та комплексне використання сил, засобів і методів, підрозділів кримінальної міліції та оперативних підрозділів ДДУПВП щодо забезпечення попередження, розкриття злочинів, розшуку злочинців, розкриття злочинів минулих років, та забезпечення карантинних заходів у районах оперативного обслуговування.*

Викладене визначення взаємодії та її сутності в питаннях здійснення оперативно-розшукової діяльності дозволяє вказати найбільш значущі її ознаки:

По-перше, безпосередня взаємодія оперативно-розшукових підрозділів організується на рівні їх керівників та оперативних працівників. І цим вона відрізняється від координації, коли погодженість дій носить директивний характер, забезпечується вказівками вищестоячого керівника.

По-друге, взаємодіючі оперативні підрозділи зберігають свою структурну цілісність, діють у властивих їм формах діяльності і характерними для них методами, вирішуючи при цьому свої задачі. У цьому полягає відмінність взаємодії від надання допомоги силами і засобами, коли останні тимчасово передаються в повне розпорядження іншим підрозділам для вирішення їх задач.

По-третє, обмін інформацією між оперативно-розшуковими підрозділами, який має значення для боротьби зі злочинністю, не може вважатися самостійною формою взаємодії, а повинен бути віднесений до заходів, що забезпечують взаємодію.

По-четверте, період взаємодії між оперативно-розшуковими підрозділами. В ній передбачаються погодження і ув'язка часу, місця, способів використання сил і засобів кожного з них і передбачувані результати боротьби зі злочинністю, а також можливі зміни цього порядку на випадок передбачуваних і непередбачуваних ускладнень при практичній реалізації задумів.

По-п'яте, взаємодія оперативно-розшукових підрозділів може розглядатися у теоретичному та практичному плані як один із принципів оперативно-розшукового мистецтва (тактичний аспект), так і як форма ком-

плексного використання можливостей оперативно-розшукових підрозділів (організаційний аспект).

Одним з найважливіших факторів забезпечення ефективності взаємодії є визначення її найбільш оптимальної моделі.

Список літератури: 1. Шамис А.В. Средства и способы обеспечения специального предупреждения при исполнении наказания в виде лишения свободы / Проблемы исполнения уголовных наказаний и деятельности уголовно-исполнительной системы. М., 1998. 2. Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань // Урядовий кур'єр. 1998. №№ 154-155. 3. Кримінально-виконавча система України. К., 2000. 4. Положення про кримінальну міліцію України / Наказ МВС України № 62 від 26.01.1997р. 5. Уманский Л.И. Методы экспериментального исследования социально-психологических феноменов // Методология и методы социальной психологии. М., 1977. 6. Вицин С.Е. Системный подход и преступность. М., 1980. 7. Лекарь А.Г. Предотвращение преступлений органами охраны общественного порядка: Дис...докт.юр.наук. М., 1967. 8. Гребельский Д.В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. М., 1977. 9. Аксенов А.А. Организация взаимодействия в органах внутренних дел, как функция управления: Дис...канд.юр.наук. М., 1974. 10. Проблемы государственного управления в уголовно-исполнительной системе России. Рязань, 1996. 11. Дедюхин В.В., Канцарин Ф.Г. Основные положения организации взаимодействия аппаратов уголовного розыска с оперативными аппаратами ИТУ в борьбе с преступностью. М., 1977. 12. Аتماжитов В.М. Организация взаимодействия аппаратов уголовного розыска с оперативными аппаратами ГОРОВД в раскрытии преступлений: Дис ... канд.юр.наук. М., 1980. 13. Казаченко І.П., Регульський В.Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності. Львів. 1999. 14. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загал. част.: Підручник / Під заг. ред. Бородича Л.В.; (Авт. кол.: Дідоренко Е.О., Козаченко І.П., Кондратьєв Я.Ю. та ін. Луганськ, 1999. Т.1. 15. Голубков И.Н. и др. Взаимодействие органов милиции с оперативными аппаратами мест заключения в предупреждении и раскрытии преступлений. М., 1966. 16. Коршунов С.Л. Взаимодействие служб криминальной милиции с негосударственными детективными и охранными службами в решении частных задач оперативно-розыскной деятельности: Дисс. ... канд. ... юрид. наук: 12.00.09. М., 1994. 17. Матвеев В.Е. Взаимодействие аппаратов по борьбе с экономической преступностью с налоговыми инспекциями в целях выявления корыстных преступлений на предприятиях, занятых организацией досуга населения: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. М., 1993. 18. Гребельский Д.В. Некоторые вопросы совершенствования курса «Оперативно-розыскная деятельность органов охраны общественного порядка» // Труды ВШ МООН СССР. М., 1967. №16. 19. Євтушок В. Взаємодія в ОРД як фактор вирішення оперативно – тактичних завдань боротьби зі злочинністю // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. Вип. № 8(1). 1998. 20. Кривошеев И.Е. Взаимодействие соединений и воинских частей внутренних войск с ОВД при выполнении задач в особых условиях (состояние, проблемы, перспективы): Дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. М., 1996. 21. Коломиец В.Я. Теоретические аспекты взаимодействия оперативных аппаратов органов внутренних дел // Актуальные проблемы взаимодействия оперативных аппаратов органов внутренних дел. К., 1988. 22. Козаченко І.П., Грищенко А.И. Взаимодействие аппаратов уголовного розыска и оперативно-режимных аппаратов ИТУ в профилактике рецидива преступлений. К., 1991. 23. Зубарьков В.Г., Круглов В.А. Организация взаимодействия служб и подразделений

органов внутрішніх дел в охроне общественного порядка и общественной безопасности // Совершенствование административной деятельности ОВД. М., 1994. 24. Янушко В.И. Анализ теоретического подхода к понятию взаимодействия оперативных аппаратов органов внутренних дел // Вопросы совершенствования оперативной – розыскной деятельности органов внутренних дел. К., 1992.

Надійшла до редколегії 10.10.02

С.В. Сезонов

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ

Побудова правової держави в Україні, соціальна політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і розвиток людини значною мірою залежить від підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ в боротьбі зі злочинами та адміністративними деліктами – об'єктивна необхідність, що диктується змінами в українському суспільстві.

Найбільш значною за обсягом регульованих суспільних відносин є сфері охорони громадського порядку і профілактики правопорушень є адміністративна діяльність. Це зумовлює почасти численністю і велику різноманітність заходів адміністративного примусу в порівнянні з заходами, передбаченими іншими галузями права і дозволяє припустити, що серед правових засобів впливу на процеси, що протікають в сфері боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку і забезпечення суспільної безпеки, іншими словами, в сфері зовнішньої складової оперативної обстановки, адміністративні заходи мають особливе, а в певному сенсі, і визначальне значення.

Іншою важливою особливістю адміністративно-правових засобів боротьби з правопорушеннями, на відміну від інших правових засобів, є те, що відповідно до чинного законодавства, правом їхнього застосування наділене широке коло співробітників органів внутрішніх справ. Основними суб'єктами їхнього застосування є співробітники міліції, що виконують свої обов'язки щодо здійснення загального нагляду за точним і неухильним дотриманням посадовими особами і громадянами правил, що регулюють громадський порядок і безпеку з метою попередження і припинення правопорушень, виявлення порушників і притягнення їх до відповідальності або прийняття до них мір суспільного впливу. Як правило, саме в склад міліції на місцях входять найбільш численні служби органів внутрішніх справ (патрульно-постова, дільничних інспекторів, державної автомобільної інспекції, охорони), що охоплюють своїм впливом значну територію і основну кількість осіб, що мають криміногенні схильності.

Органи внутрішніх справ являють собою систему. Отже, її функціонування пов'язане з керуючим, упорядковуючим впливом як на внутрішньо-системному, так і на міжсистемному рівнях. Таким чином, уявляється логічно доцільним виділити два напрямки у підвищенні ефективності роботи органів внутрішніх справ.